

Dit profiel dient gelezen, geïnterpreteerd en gebruikt te worden in combinatie met de leeswijzer, waarin de noodzakelijke uitleg van de verschillende paragrafen vermeld is.

Elft (*Alosa alosa*) (H1102)

1. Status:

Habitatrichtlijn Bijlage II (inwerkingtreding 1994)

2. Kenschets

Beschrijving: De Elft is een trekvis die vroeger veel gevangen werd in de grote rivieren, maar nu vrijwel uit Nederland is verdwenen. Ze behoort tot de haringachtigen (*Clupeidae*). Met een maximale lengte tot ruim 80 cm is de Elft de grootste vertegenwoordiger van deze familie. Het geslacht *Alosa* onderscheidt zich van de rest van de haringachtigen door het bezit van twee verlengde schubben aan het begin van de staartvin. De Elft lijkt sterk op haar familielid de Fint (*Alosa fallax*; H1103), maar wordt iets langer, is iets 'hoger' van bouw en heeft een hoger aantal aanhangsels op de eerste kieuwboog: 90 tot 155 bij de Elft, 35 tot 60 bij de Fint.

Relatief belang binnen Europa: aanzienlijk

De Elft kwam voorheen voor in West-Europa, van Zuid-Noorwegen tot Spanje en langs de Middellandse Zee. In het noorden van Europa is de Elft momenteel zo goed als uitgestorven, terwijl ze in Zuid-Europa zeldzaam is geworden. Enkele Franse rivieren (Dordogne, Garonne en Loire) herbergen nog relatief grote populaties van vele tienduizenden individuen. De soort is eveneens vrij algemeen in de Ierse rivieren. In Nederland wordt de Elft momenteel als uitgestorven beschouwd, vroeger kende de soort in ons land een grote populatie in met name de Rijn. De Elften van deze populatie plantten zich stroomopwaarts in Duitsland voort, onder meer in de Rijn, Moezel en Neckar. In de Bovenrijn in Duitsland is recent een kleine mogelijke voortplantingsplaats (paaiplaats) van de Elft waargenomen. Recentelijk worden af en toe Elften waargenomen in de vispassage langs de stuw bij Iffezheim. In Duitsland is een project gestart voor de herintroductie van de Elft in de Rijn.

3. Ecologische vereisten

Leefgebied: De Elft is een 'anadrome' trekvis die zijn voornaamste groeiperiode in zout water doorbrengt en de rivieren op trekt om te paaien. De stroomopwaartse migratie van de Rijnpopulatie van deze soort viel in het verleden tussen mei en half juni, wat de Elft de bijnaam meivis opleverde (in Duitsland is de officiële naam 'Maifisch'). De Elften trekken via de hoofdstroom de rivier op, zodat nevengeulen geen bijzondere betekenis hebben voor de soort. De drang om stroomopwaarts te trekken is sterk afhankelijk van de watertemperatuur. Vanaf 11-12 °C beginnen de vissen in kleine groepen te trekken; de trekdrang verdwijnt bij temperaturen boven 17-20 °C.

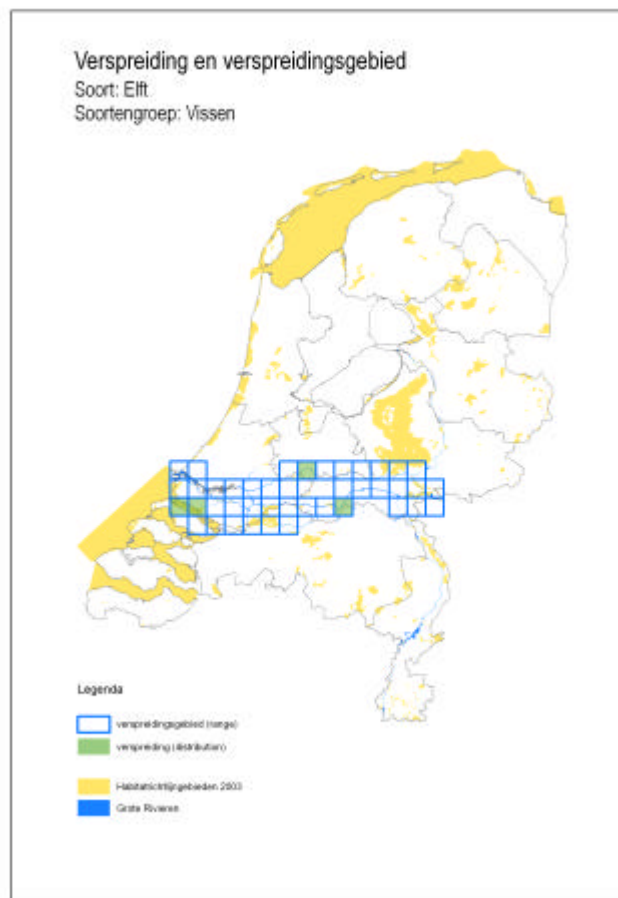
Paaiplaatsen liggen stroomopwaarts in de rivieren buiten Nederlands grondgebied in stromend water met grindbeddingen (dit in tegenstelling tot de fint). Als ze ongeveer 12 cm lang zijn, gaan de jonge vissen geleidelijk de rivier weer afzakken. Ze groeien op in estuaria en zoetwatergetijdengebieden (vroeger in de Biesbosch). Uit onderzoek in de Gironde in Frankrijk is gebleken dat een deel van de juvenielen langdurig in het estuarium verblijft, terwijl een ander deel direct doortrekt naar zee. Dit gegeven en het feit dat paai en de eerste opgroefase in verafgelegen stroomopwaartse delen van rivieren plaatsvinden, maken de Elft iets minder afhankelijk van estuaria dan de fint.

Voedsel: De Elft is een typische planktonfilterende vis die kleine vrij in het water zwevende organismen uit het water filtert om zich daarmee te voeden. In tegenstelling tot de fint blijft de Elft ook als hij volwassen is plankton eten.

4. Huidig voorkomen

In Nederland kwamen Elften in het verleden veelvuldig voor, zowel in de Rijn, IJssel als Maas; ze paaiden stroomopwaarts in Duitsland en België. Momenteel is er mogelijk nog een zeer kleine paaipopulatie aanwezig in de Rijn in Duitsland, zodat ons land nog steeds een opgroei- en doortrekfunctie heeft voor de soort. Volwassen Elften wordt momenteel zeer zelden waargenomen in Nederland.

In het zoete water zijn tussen 1969 en 1993 slechts vier vangsten van Elften bekend, naast wat waarnemingen uit het stroomgebied van de Eems. Opmerkelijk was de vangst van een drietal Elften (waaronder een vrouwtje met eitjes) in het benedenrivierengebied in het voorjaar van 2004. Waarnemingen van juveniele Elften zijn niet bekend. Waar in het verleden de belangrijkste opgroeigebieden van de juveniele Elften lagen is onduidelijk, maar delen van de uitgestrekte Maas-Rijn-delta zullen zeker belangrijk zijn geweest voor de soort.

Verspreidingskaart Elft

5. Beoordeling landelijke staat van instandhouding

Trends in Nederland: In de negentiende eeuw was de visserij op de Rijn en de Maas een bloeiend bedrijf. Tussen 1930 en 1940 is de Elft praktisch uitgestorven, waarbij overbevissing de voornaamste oorzaak was. Een belangrijke andere oorzaak was de teruglopende waterkwaliteit en normalisatie van de rivieren (bijvoorbeeld in de Maas) met bouw van kunstwerken zoals stuwen ("verstuwings"). In ons land vormde het zoetwatergetijdengebied vroeger waarschijnlijk een belangrijke opgroeiplaats voor Elften. De Elften populatie was al ernstig teruggelopen in aantal voordat watervervuiling een probleem werd, maar de watervervuiling zal de extra genadeklap zijn geweest. Ondanks een enkele incidentele waarneming wordt de soort momenteel nog steeds als

in ons land uitgestorven beschouwd. Er is namelijk geen enkel bewijs voor een zichzelf instandhoudende paaiopulatie van de Elft in één van de rivieren die door Nederland stromen.

Recente ontwikkelingen: Er begint zich een toename af te tekenen in het aantal waarnemingen van Elften in het rivierengebied in de laatste jaren, al blijven zulke waarnemingen uitermate schaars.

Beoordelingsaspect natuurlijk verspreidingsgebied: onbekend

In ons land geldt de soort als uitgestorven (terwijl mogelijk in Duitsland recent natuurlijke herkolonisatie van de Rijn plaatsvindt). Vroeger kwam de Elft voor in het stroomgebied van Rijn, Maas, Eems en Schelde.

Beoordelingsaspect populatie: zeer ongunstig

Er is geen (doortrekkende) populatie van de Elft in ons land bekend. De waarnemingen betreffen slechts enkele losse waarnemingen van optrekkende volwassen Elften.

Beoordelingsaspect leefgebied: zeer ongunstig

De Elft kan ons land niet of nauwelijks als doortrekgebied gebruiken. Voor de Elft geschikte opgroeigebieden (goed functionerende estuaria en zoetwatergetijdengebied) zijn door de aanleg van de deltawerken verloren gegaan. Daarnaast vormen migratiebarrières in de Maas en de Schelde in België een groot obstakel voor trekvis. In de Rijn en Eems is de situatie voor de 'optrek' van vissen iets gunstiger. Ze kunnen de Rijn via de Nieuwe Waterweg en Waal op zwemmen tot voorbij Iffezheim. Maar de Haringvlietdam en Afsluitdijk werken waarschijnlijk als een belemmering voor de doortrek.

Beoordelingsaspect toekomstperspectief: onbekend

Ondanks het herstel van de waterkwaliteit en de aanleg van vispassages is de Elft tot nu toe niet in ons land teruggekeerd als zich voortplantende populatie. Zeer waarschijnlijk is de belangrijkste oorzaak het ontbreken van goed functionerende estuaria. De uitvoering van de plannen voor de Haringvlietdam op een 'kier' zal resulteren in een verbeterde doortrekmogelijkheid, maar zal niet de nodige estuariene leefgebieden opleveren.

Anderzijds moet afgewacht worden wat de grootschalige introductie, die in 2008 in Duitsland is gestart, gaat opleveren.

Landelijke instandhoudingsdoelstelling:

Behoud verspreiding, omvang en kwaliteit leefgebied ten behoeve van uitbreiding populatie.

Streefbeeld bij de landelijke instandhoudingsdoelstelling:

- **natuurlijk verspreidingsgebied:** 330 10x10 km-hokken

- **populatie:** 3.000 optrekkende exemplaren

Voor een gunstige staat van instandhouding moet er een levensvatbare populatie Elften in ons land aanwezig zijn die vrij migreert tussen de zee en paaiplaatsen in het stroomgebied van tenminste de Maas en de Rijn.

Oordeel: zeer ongunstig

Staat van instandhouding			
Aspect	1994	2004	2007
Verspreiding	zeer ongunstig	zeer ongunstig	?
Populatie	zeer ongunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig
Leefgebied	zeer ongunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig
Toekomst	zeer ongunstig	matig ongunstig	?
Eindoordeel	zeer ongunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig

6. Bronnen

- Boer, W.F. de, 2001. Verbetering van vismigratie door de Afsluitdijk: wat wil de vis? Werkdocument RIKZ/AB/2001.605x.
- Emmerik, W.A.M. van & H.W. de Nie, 2006. De zoetwatervissen van Nederland. Ecologisch bekeken. Vereniging Sportvisserij Nederland, Bilthoven.
- Groot, S.J. de, 1990. The former allis and twaite shad fisheries of the lower Rhine, the Netherlands. J. Appl. Ichthyol. 6: 252-256..
- De Groot, S.J. de, 2002. A review of the past and present status of anadromous fish species in the Netherlands: is restocking the Rhine feasible? Hydrobiologia 478 (1-3): 205-218.
- Nie, H.W. de, 1996. Atlas van de Nederlandse zoetwatervissen. Media Publishing, Doetinchem.
- Maitland, P.S. & T.W. Hatton-Ellis, 2003. Ecology of the Allis and Twaite Shad. Conserving Natura 2000 Rivers Ecology Series No. 3. English Nature, Peterborough.
- Patberg, W., J.J. De Leeuw & H.V. Winter, 2005. Verspreiding van rivierprik, zeeprik, fint en elft in Nederland na 1970. RIVO-rapport C004/05. RIVO, IJmuiden.
- Winter, H.V., I. de Boois, H.A.W. Wiegerinck & H.J. Westerink, 2005. Jaarrapportage Passieve Vismonitoring Zoete Rijkswateren: fuik- en zalmsteekregistraties in 2004. RIVO-rapport C036/05.